

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ (ΝΟΜ 213)

Εαρινό Εξάμηνο 2014-2015

ΛΑΡΗΣ ΒΡΑΧΙΜΗΣ - Δικηγόρος /
Ειδικός Επιστήμονας

ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

Το άρθρο 111.2 του Συντάγματος

«111.2.-Α. Παν ζήτημα των ανηκόντων εις την ελληνικήν ορθόδοξον Εκκλησίαν, σχέσιν έχον προς το διαζύγιον, τον χωρισμόν από κοίτης και τραπέζης ή την συνοίκησιν των συζύγων ή τας οικογενειακάς σχέσεις διαγιγνώσκεται υπό οικογενειακών δικαστηρίων

111.2-B. Το διαζύγιον χωρεί μόνον-

(α) Διά τους εις το Καταστατικόν της Αγιοτάτης Εκκλησίας της Κύπρου λόγους ως ούτοι ισχύουν κατά την ημερομηνίαν ψηφίσεως υπό της Βουλής των Αντιπροσώπων του περί της Πρώτης Τροποποιήσεως του Συντάγματος Νόμου του 1989, εφ' όσον ούτοι δεν αντίκεινται προς το Σύνταγμα

(β) όταν αι μεταξύ των συζύγων σχέσεις έχουν κλονισθή τόσον ισχυρώς από λόγον ο οποίος αφορά το πρόσωπον του εναγομένου ή και των δύο συζύγων, ώστε βασίμως η εξακολούθησις της εγγάμου σχέσεως να είναι αφόρητος διά τον ενάγοντα και

(γ) δι' οιονδήποτε έτερον λόγον ως νόμος θέλει ορίσει, αφού ακουσθώσιν αι απόψεις της ελληνικής ορθοδόξου Εκκλησίας της Κύπρου.»

- Το άρθρο 111.2 του Συντάγματος εισάγει ως νέο λόγο διαζυγίου το λόγο του ισχυρού κλονισμού.
- Παρόλο ότι το άρθρο 111.2 αναφέρεται μόνο στα μέλη της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, στη συνέχεια ο νέος αυτός λόγος υιοθετήθηκε και για όλους τους υπόλοιπους γάμους με το άρθρο 27(2) του περί Γάμου Νόμου του 2003 και το παράρτημα Α, παράγραφος 1(ι) του περί Οικογενειακών Δικαστηρίων (Θρησκευτικές Ομάδες) Νόμου του 1994.
- Το 87,6% των διαζυγίων εκδίδεται σήμερα για το λόγο του ισχυρού κλονισμού ενώ άλλο 12% για το λόγο του ισχυρού κλονισμού λόγω τετραετούς διάστασης. Άρα μόνο 0,4% των διαζυγίων εκδίδονται για οποιονδήποτε από τους άλλους λόγους.
- Στην πράξη το συντριπτικό ποσοστό των διαζυγίων εκδίδονται χωρίς αντιδικία

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΙΣΧΥΡΟΥ ΚΛΟΝΙΣΜΟΥ

«Όταν οι μεταξύ των συζύγων σχέσεις έχουν κλονιστεί τόσο ισχυρά από λόγο ο οποίος αφορά το πρόσωπο του εναγομένου ή και των δύο συζύγων, ώστε βάσιμα η εξακολούθηση της έγγαμης σχέσης να είναι αφόρητος διά τον ενάγοντα»

Ο λόγος αυτός διαζυγίου προϋποθέτει:

- Την ύπαρξη κλονιστικού λόγου ο οποίος:
 - να αφορά το πρόσωπο του άλλου συζύγου ή και των δυο συζύγων, και
 - να κλονίζει τον γάμο σε τέτοιο βαθμό ώστε βάσιμα να καθίσταται η εξακολούθηση της έγγαμης σχέσης αφόρητη για τον ενάγοντα.

Η έννοια του κλονισμού

- «Ισχυρός είναι ο κλονισμός που ανασκάπτει το θεμέλιο του γάμου» (Πικής Δ, **Ζαχαρίου ν. Ζαχαρίου** (1993) 1 ΑΑΔ 159)
- «[Ο ισχυρός κλονισμός στη σχέση του συζύγου με το σύντροφο του επέρχεται όταν] έχουν μεταβληθεί τα συναισθήματα του προς τη σχέση αυτή, με συνέπεια να έχει καταστραφεί η διάθεση του για τη συνέχιση του γάμου.» (Έφη Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Οικογενειακό Δίκαιο, Τόμος 1, Δ' Έκδοση, σ.349)

Ο Κλωνιστικός Λόγος

- Ο λόγος αυτός αποσυνδέει τη λύση του γάμου από την ανάγκη απόδειξης υπαιτιότητας ή τη διάπραξη κάποιου «γαμικού αδικήματος» από μέρους οποιουδήποτε των συζύγων
- Λόγος που μπορεί να οδηγήσει στον κλωνισμό μπορεί να είναι η διαφορά χαρακτήρων, ηλικίας, μόρφωσης ή κοινωνικής προέλευσης. Ενδεχόμενα μπορεί να είναι τέτοιος λόγος και η σοβαρή ασθένεια του συζύγου ώστε να μην είναι λογικό να αναμένεται από τον άλλο σύζυγο να παραμείνει στο γάμο και να συμπαρασταθεί στο σύζυγο.
- Επίσης λόγος διαζυγίου μπορεί να είναι οποιαδήποτε κατάσταση που να μπορεί να καταλογιστεί εναντίον του εναγόμενου όπως η άσκηση σωματικής ή λεκτικής βίας, οι εξωσυζυγικές σχέσεις ή η εγκατάλειψη του συζύγου
- Ο λόγος μπορεί να αποτελείται από ένα σοβαρό μεμονωμένο περιστατικό ή συμπεριφορά που λειτουργεί κατ'εξακολούθηση και σωρευτικά έχει οδηγήσει στην κατάρρευση του γάμου (**Σοφρωνίου ν Πανταζή** (1998) 1 ΑΑΔ 805).

Σύνδεση του κλονισμού του γάμου με τον κλονιστικό λόγο

- Ο κλονιστικός λόγος πρέπει να συνδέεται με τον κλονισμό του γάμου.
 - Στην υπόθεση **Λουκαΐδου ν Πετρόπουλου** (2000) 1 ΑΑΔ 1619 η αιτήτρια είχε επικαλεστεί ως κλονιστικό λόγο το γεγονός ότι ο σύζυγος της είχε αποκαλύψει ότι ήταν υιοθετημένη. Το γεγονός αυτό όμως είχε συμβεί μετά που η ίδια είχε εκδιώξει τον σύζυγο της από τη συζυγική κατοικία. Κρίθηκε ότι το γεγονός αυτό δεν μπορούσε να θεωρηθεί ως κλονιστικό γεγονός αφού ο κλονισμός του γάμου είχε προηγηθεί του γεγονότος αυτού και άρα οφειλόταν σε άλλους λόγους.

Ο λόγος πρέπει να αφορά του πρόσωπο του εναγόμενου ή και των δυο συζύγων

- Αν ο λόγος αφορά το πρόσωπο μόνο τον ενάγοντα συζύγου ή δεν αφορά οποιοδήποτε από τους συζύγους τότε δεν δημιουργείται λόγος διαζυγίου (**Ζαχαρίου**). Λόγοι που δεν αφορούν τους συζύγους και άρα δεν επιτρέπουν τη λύση του γάμου μπορεί να είναι παρεμβάσεις στη ζωή του ανδρογύνου από τους γονείς του εναγόμενου συζύγου, οικονομική καταστροφή της οικογένειας ή θάνατος παιδιού των συζύγων.
- Όπου τα γεγονότα αποκαλύπτουν κλονιστικούς λόγους που αφορούν τόσο τον ένα όσο και τον άλλο σύζυγο, τότε το Δικαστήριο θα πρέπει να αποφασίσει πια ήταν η ουσιαστική αιτία του κλονισμού του γάμου (**Ζαχαρίου**)
 - Στην υπόθεση **Κουφαλλίδου ν Κουφαλλίδη** (1994) 1 ΑΑΔ 782 ο σύζυγος είχε εγκαταλείψει τη συζυγική στέγη και αδιαφορούσε για το παιδί τους, που ήταν παιδί με ειδικές ανάγκες, δημιουργούσε καυγάδες και έβριζε τη σύζυγο του. Πρωτόδικα, το Δικαστήριο θεώρησε ότι και η σύζυγος συντέλεσε στον κλονισμό με το να έχει ενεργό ρόλο στους καυγάδες και να ανταποδίδει τις ύβρεις και εξέδωσε διαζύγιο για το λόγο του ισχυρού κλονισμού που αφορούσε το πρόσωπο και των δυο συζύγων. Το Δευτεροβάθμιο Οικογενειακό Δικαστήριο ανέτρεψε την απόφαση. Θεώρησε ότι «Η υπερβολή του μέτρου στις αντιδράσεις συζύγου προς την κλονιστική συμπεριφορά του άλλου μέρους του γαμου, δεν συνιστά αφ' εαυτού κλονιστικό γεγονός, εκτός αν η υπερβολή προσλαμβάνει μορφή και έκταση που τη διαχωρίζει από το γεγονός που την προκάλεσε, οπότεν μπορεί να αποτελέσει συμπεριφορά κλονιστική του γάμου.»

Ο κλωνιστικός λόγος θα πρέπει βάσιμα να καθιστά αφόρητη τη συμβίωση για τον ενάγοντα

- Το κριτήριο είναι τόσο αντικειμενικό όσο και υποκειμενικό
 - **Αντικειμενικό κριτήριο – 2 προσεγγίσεις**
 - Θα πρέπει να εξεταστεί αν η συνέχιση του γάμου ξεπερνά τα όρια της ψυχικής αντοχής που θα ανέμενε κάποιος από ένα μέσο άτομο του πνευματικού και πολιτιστικού επιπέδου του ενάγοντα (Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Τόμος 1, σ.350).
 - Το κριτήριο για την αξιολόγηση των αντιδράσεων του ενάγοντα προς το γάμο και το παραδεκτό του αιτήματος για διάλυση, είναι αντικειμενικό και συναρτάται με την κρίση του ορθοφρονούντα (right thinking) τρίτου. (Ζαχαρίου, σ.166)
 - **Υποκειμενικό κριτήριο**
 - Παράλληλα θα πρέπει ο κλωνιστικός λόγος πράγματι να έχει προκαλέσει κλωνισμό του γάμου για τον συγκεκριμένο σύζυγο

Παραδείγματα

- Η προσβλητική στάση της συζύγου προς το συζύγου που συνίστατο στην εξύβριση του κατά τρόπο που έθιγε την τιμή και αξιοπρέπεια του και στην απόδοση σε αυτόν ομοφυλοφιλικών τάσεων και σχέσεων με τρίτο πρόσωπο και ανάλογη προσβλητική στάση του συζύγου ο οποίος απέδιδε στη σύζυγο εξωσυζυγικές σχέσεις με το ίδιο τρίτο πρόσωπο. Εκδόθηκε διαζύγιο για τον λόγο του ισχυρού κλονισμού από λόγο που αφορούσε και τους δυο διαδίκους (**Ζαχαρίου v. Ζαχαρίου** (1993) 1 ΑΑΔ 159).
- Η έμμονη πεποίθηση του συζύγου ότι η σύζυγος του είχε εξωγαμικές σχέσεις την οποία πεποίθηση διακήρυττε χωρίς ανάσχεση και η συχνή εξύβριση της συζύγου καθώς και η αλόγιστη συμπεριφορά της συζύγου η οποία όχι μόνο δεν κατέβαλε προσπάθεια να διασκεδάσει τις υποψίες του συζύγου αλλά με τη συμπεριφορά της τις επέτεινε. Εκδόθηκε διαζύγιο για τον λόγο του ισχυρού κλονισμού από λόγο που αφορούσε και τους δυο διαδίκους (**Χρίστου v. Λεωνίδου** (1993) 1 ΑΑΔ 986).
- Η ζηλότυπη συμπεριφορά της συζύγου πέρα από τα ανεκτά συνήθη όρια, οι κατ' ιδίαν ή δημόσιες κατηγορίες εναντίον του συζύγου ότι είχε ερωτική σχέση με υφιστάμενη του η οποία τύγγανε και συγγενής του και η πρόκληση δημόσιων σκηνών ζηλοτυπίας (**Σοφρωνίου v. Πανταζή** (1998) 1 ΑΑΔ 805).
- Η εξύβριση του συζύγου και η εκδίωξη του από το συζυγικό οίκο χωρίς στη συνέχεια η σύζυγος να εκδηλώσει την επιθυμία επιστροφής του συζύγου στο σπίτι (**Δανού v. Δανού** (1998) 1 ΑΑΔ 829).
- Η αποδοχή της συζύγου προς το σύζυγο ότι διέπραξε μοιχεία (**Μοσχάτου v. Μοσχάτου** (1999) 1 ΑΑΔ 785).
- Τα παραδείγματα αυτά προκύπτουν από τη νομολογία όμως δεν μπορούν να θεωρούνται ενδεικτικά των λόγων που συνήθως οδηγούν στον κλονισμό του γάμου. Είναι μόνο ενδεικτικά των υποθέσεων που οδηγούνται σε αντιδικία. Η συντριπτική πλειοψηφία όμως των διαζυγίων εκδίδεται χωρίς αντιδικία.

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΚΛΟΝΙΣΜΟΥ ΛΟΓΩ ΤΕΤΡΑΕΤΟΥΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗΣ

- Η δεύτερη επιφύλαξη του άρθρου 14(α) του περί Οικογενειακών Δικαστηρίων Νόμου του 1990 προβλέπει:

«Νοείται ότι η συνεχής διάσταση των συζύγων για τέσσερα τουλάχιστο χρόνια συνιστά ισχυρό κλονισμό της έγγαμης σχέσης και το διαζύγιο δύναται να εκδοθεί έστω και αν ο λόγος του ισχυρού κλονισμού αφορά το πρόσωπο του ενάγοντα. Η συμπλήρωση του χρονικού διαστήματος δεν εμποδίζεται από μικρές διακοπές που έγιναν στα πλαίσια προσπάθειας αποκατάστασης των σχέσεων ανάμεσα στους συζύγους και οι οποίες στο σύνολο τους δεν υπερβαίνουν τους έξι μήνες.»

- Επίσης το άρθρο 27(3)(α) του περί Γάμου Νόμου του 2003 προβλέπει τα εξής:
«(3)(β) ο κλονισμός των σχέσεων μεταξύ των συζύγων ... τεκμαίρεται αμάχητα, εφόσον οι σύζυγοι βρίσκονται σε διάσταση επί τέσσερα τουλάχιστον χρόνια, και το διαζύγιο δύναται να εκδοθεί έστω και αν ο λόγος του κλονισμού αφορά το πρόσωπο του ενάγοντα. Η συμπλήρωση του χρόνου διάστασης δεν εμποδίζεται από μικρές διακοπές που έγιναν ως προσπάθεια αποκατάστασης των σχέσεών των και οι οποίες δεν υπερβαίνουν τους έξι μήνες.»
- Ο περί Γάμου Νόμος καθορίζει τους γάμους στους οποίους εφαρμόζεται το άρθρο 27. Οι διατάξεις αυτές όμως είναι πολύπλοκες και περιλαμβάνουν σημαντικές ασάφειες. Η ερμηνεία των διατάξεων αυτών δεν περιλαμβάνεται στην ύλη του μαθήματος και έτσι δεν θα επιχειρηθεί η ερμηνεία των διατάξεων. Θα θεωρήσουμε ότι και οι δυο διατάξεις παρά τη διαφορά στο λεκτικό τους έχουν το ίδιο αποτέλεσμα, καθιερώνουν δηλαδή αντικειμενικό αμάχητο τεκμήριο κλονισμού του γάμου εκεί όπου συμπληρώνεται τετραετής διάσταση ώστε το διαζύγιο να μπορεί να εκδοθεί ανεξάρτητα από το λόγο που οδήγησε στον κλονισμό του γάμου και ανεξάρτητα αν ο λόγος αυτός αφορούσε αποκλειστικά τον σύζυγο που ζητά τη λύση του γάμου.

- Ο λόγος αυτός έχει θεωρηθεί στην υπόθεση **Ζένιου ν Ζένιου** (2002) 1 ΑΑΔ 445 ότι αποτελεί χωριστό λόγο διαζυγίου.
- Ο λόγος στοιχειοθετείται με την απλή απόδειξη της τετραετούς διάστασης.

Η έννοια της διάστασης

- Σύμφωνα με την Αγγλική νομολογία:
 - Δυο σύζυγοι που ζουν κάτω από την ίδια στέγη θα μπορεί να θεωρηθούν ότι βρίσκονται σε διάταση αν στην ουσία διατηρούν δυο νοικοκυριά.
 - Στην υπόθεση **Le Brocq v Le Brocq** [1964] 1 W.L.R. 1086, η σύζυγος είχε διώξει τον σύζυγο από το συζυγικό υπνοδωμάτιο και είχε βάλει σύρτη στο εσωτερικό της πόρτας, σταμάτησαν να έχουν επικοινωνία εκτός από τα απολύτως απαραίτητα αλλά η ίδια συνέχιζε να του μαγειρεύει και ο ίδιος συνέχιζε να πληρώνει εβδομαδιαία ένα ποσό για τα έξοδα της οικογένειας. Θεωρήθηκε ότι το ζευγάρι δεν ήταν σε διάσταση:
There was “separation of bedrooms, separation of hearts, separation of speaking: but one household was carried on”.

- Σε δυο αγγλικές υποθέσεις όπου εξετάστηκε κατά πόσο οι διάδικοι δεν ζούσαν μαζί στο ίδιο νοικοκυριό με βάση το άρθρο 2(6) του Matrimonial Causes Act 1973 αποφασίστηκαν τα εξής:
 - Στην υπόθεση **Mouncer v Mouncer** [1972] 1 WLR 321 οι σχέσεις των διαδίκων ήταν άσχημες και κοιμούνταν σε χωριστά υπνοδωμάτια. Εντούτοις συνήθως έτρωγαν μαζί και η σύζυγος έκανε τις οικιακές δουλειές. Θεωρήθηκε ότι ζούσαν σε ένα κοινό νοικοκυριό και άρα ζούσαν μαζί.
 - Στην υπόθεση **Fuller v Fuller** [1973] το ζευγάρι έπαψε να ζει μαζί από το 1964. Το 1968 ο σύζυγος υπέστη καρδιακή προσβολή και η σύζυγος του επέτρεψε να εγκατασταθεί στο σπίτι στο οποίο η ίδια ζούσε με τον νέο της σύντροφο. Η σύζυγος μαγείρευε και έπλενε για τον σύζυγο της και ο ίδιος της έδινε μια εβδομαδιαία αποζημίωση. Θεωρήθηκε ότι οι σύζυγοι δεν ζούσαν στο ίδιο νοικοκυριό. Το δικαστήριο ανέφερε στην απόφασή του: «'Living with each other' connoted something more than living in the same household; the parties must also be living with each other as husband and wife, rather as lodger and landlady.”

- Ακόμα και αν οι σύζυγοι δεν ζουν μαζί αυτό δεν σημαίνει ότι είναι σε διάταση. Στην υπόθεση **Santos v Santos** [1972] Fam. 247 αποφασίστηκε ότι ζευγάρια που δεν ζουν μαζί, θεωρούνται ότι δεν πληρούν την προϋπόθεση του “living apart” όταν η πρόθεση τους είναι να μοιραστούν το ίδιο σπίτι όταν το επιτρέψουν και πάλι οι συνθήκες. Έτσι για να θεωρηθεί ότι δεν ζουν μαζί (υπό την έννοια του ‘living apart’) ο ένας από τους δυο θα πρέπει να θεωρήσει ότι ο γάμος έχει τελειώσει χωρίς όμως να χρειάζεται να κοινοποιήσει αυτή την άποψη του στον άλλο σύζυγο.

- Στην Κύπρο το θέμα εξετάστηκε στην υπόθεση **Πηχίδη ν Πηχίδη** (1997) 1 ΑΑΔ 1612 (η οποία αφορούσε αίτηση αποκλειστικής χρήσης της συζυγικής στέγης η οποία προϋποθέτει διάσταση των συζύγων) όπου το Δικαστήριο ανέφερε τα εξής:

«Η λέξη «συμβίωση» στο επίμαχο άρθρο του Νόμου [η απόφαση αναφέρεται στο άρθρο 17(1) του περί Οικογενειακών Δικαστηρίων Νόμου του 1990, Ν.23/90] έχει την έννοια της γενικά αποδεκτής ομαλής συλλειτουργίας του έγγαμου ζευγαριού σε όλες τις εκφάνσεις της σχέσης. ... Συγκατοίκηση σημαίνει διαμονή στον ίδιο χώρο δύο ή περισσότερων ατόμων, και είναι άσχετη ενίοτε με την έννοια της συμβίωσης έγγαμου ζευγαριού. Συμβαίνει, έγγαμο ζεύγος να συγκατοικεί, αλλά να μην συμβιώνει σύμφωνα με την ερμηνεία που αποδίδουμε στη λέξη, και που κατά τη γνώμη μας είναι αυτή που θέλει ο Νόμος στο επίμαχο άρθρο.»

- Στο βαθμό που η απόφαση αναφέρεται σε ομαλή συλλειτουργία του έγγαμου ζευγαριού σε όλες τις εκφάνσεις της σχέσεις ως προϋπόθεση της έγγαμης συμβίωσης ασφαλώς είναι προβληματική αφού είναι πολλές οι περιπτώσεις που ένα ζευγάρι λειτουργεί ομαλά στις πλείστες εκφάνσεις της σχέσεις αλλά παρουσιάζεται πρόβλημα σε κάποια από αυτές χωρίς λογικά να θεωρηθεί ότι υπάρχει διάσταση. Πέραν του γεγονότος ότι η απόφαση Πηχίδης αναγνωρίζει ότι ένα ζευγάρι μπορεί να συγκατοικεί ενώ βρίσκεται σε διάσταση, είναι δύσκολο να θεωρήσουμε ότι η απόφαση θέτει τα κριτήρια στη βάση των οποίων να μπορεί να καθοριστεί πότε ξεκινά η διάσταση.

- Όπως προβλέπεται ρητά στη δεύτερη επιφύλαξη του άρθρου 14(α) του περί Οικογενειακών Δικαστηρίων Νόμου του 1990, η συμπλήρωση της τετραετούς διάρκειας δεν εμποδίζεται από:
 - μικρές διακοπές
 - που έγιναν στα πλαίσια προσπάθειας αποκατάστασης των σχέσεων ανάμεσα στους συζύγους
 - οι οποίες στο σύνολο τους δεν υπερβαίνουν τους έξι μήνες.

Τα υπόλοιπα τεκμήρια του κλονισμού

- Η πρώτη επιφύλαξη του άρθρου 14(α) του περί Οικογενειακών Δικαστηρίων Νόμου του 1990 προβλέπει:

«Νοείται ότι, εκτός αν ο εναγόμενος αποδείξει το αντίθετο, τεκμαίρεται ότι οι σχέσεις μεταξύ των συζύγων έχουν κλονισθεί ισχυρά και ότι είναι αφόρητη για τον ενάγοντα η εξακολούθηση της έγγαμης σχέσης για λόγο που αφορά το πρόσωπο του εναγόμενου σε περίπτωση διγαμίας ή μοιχείας ή εγκατάλειψης του ενάγοντα ή επιβουλής της ζωής του από τον εναγόμενο ή άσκησης βίας εναντίον του από τον εναγόμενο, κατά την έννοια που αποδίδεται στο όρο “βία” δυνάμει του περί Βίας στην Οικογένεια (Πρόληψη και Προστασία Θυμάτων) Νόμου»

- Το ίδιο λεκτικό ουσιαστικά αναπαράγεται και στο άρθρο 27(3)(α) του περί Γάμου Νόμου 2003 καθώς και στο άρθρο 2(ε)(ι) του Παραρτήματος Α του περί Οικογενειακών Δικαστηρίων Θρησκευτικών Ομάδων Νόμου του 1994 (Ν.87(Ι)/1994) .

- Τα γεγονότα που δημιουργούν το μαχητό τεκμήριο του κλονισμού είναι:
 - η διγαμία
 - η μοιχεία
 - η εγκατάλειψη του ενάγοντα
 - η επιβουλή της ζωής του από τον εναγόμενο
 - η άσκησης βίας εναντίον του από τον εναγόμενο
- Το τεκμήριο είναι μαχητό και άρα μπορεί να ανατραπεί αν ο εναγόμενος σύζυγος αποδείξει ότι ο λόγος αυτός δεν κλόνισε το γάμο τόσο ισχυρά ώστε βάσιμα να καταστήσει τη συμβίωση αφόρητη για τον ενάγοντα, επειδή για παράδειγμα ο γάμος είχε ήδη κλονιστεί ότι είχε επισυμβεί το γεγονός αυτό. Το τεκμήριο δηλαδή απλά μεταθέτει το βάρος της απόδειξης.

Ο ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

- Σύμφωνα με το άρθρο 111.2B του Συντάγματος διατηρούνται οι λόγοι διαζυγίου που περιλαμβάνονται στον Καταστατικό Χάρτη της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας που ίσχυαν κατά το χρόνο ψήφισης της Πρώτης Τροποποίησης του Συντάγματος σε ότι αφορά τα μέλη της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας ανεξάρτητα αν ο γάμος είναι πολιτικός ή θρησκευτικός
- Οι λόγοι είναι αυτοί που περιλαμβάνονταν στον Καταστατικό Χάρτη του 1979
- Ο Καταστατικός Χάρτης έχει αντικατασταθεί το 2010 και από αυτόν έχουν αφαιρεθεί οι διατάξεις που αναφέρονται στους λόγους διαζυγίου. Αυτό όμως δεν επηρεάζει τη συνταγματική ρύθμιση η οποία αναφέρεται στους λόγους που περιλαμβάνονταν στον Καταστατικό Χάρτη του 1979

Ο λόγος διαζυγίου με βάση τον Καταστατικό Χάρτη

- Η μοιχεία
- Η ανήθικη, ατιμωτική ή άλλη επανειλημμένα επαναλαμβανόμενη ασύγγνωστη διαγωγή του άλλου συζύγου που επιφέρει τη δεινή κατάπτωση της έγγαμης σχέσης και καθιστά τη συμβίωση αφόρητη για το μη υπαίτιο σύζυγο. Ο λόγος αυτός περιλαμβάνει δυο ειδικές περιπτώσεις όπου τεκμαίρεται η δεινή κατάπτωση του γάμου. Αυτές είναι:
 - Η αδικαιολόγητη διανυκτέρευση της συζύγου σε μη συγγενικό σπίτι, χωρίς τη συγκατάθεση του συζύγου, κατά τρόπο που να γεννιέται εύλογη υποψία καταπρόδοσης της συζυγικής πίστης.
 - Η καταγγελία της συζύγου από τον σύζυγο ενώπιον δικαστηρίου για μοιχεία η οποία δεν αποδείχθηκε.
- Η επιβουλή της ζωής του άλλου συζύγου, περιλαμβανομένων και επανειλημμένων κακοποιήσεων που μπορούν να προκαλέσουν ψυχική και σωματική αναπηρία.

- Η φρενοβλάβια που παρατείνεται για πάνω από τρία χρόνια.
- Η τελεσίδικη καταδίκη του άλλου συζύγου σε επταετή φυλάκιση.
- Η αφάνεια του άλλου συζύγου.
- Η ανικανότητα του άλλου συζύγου να εκτελέσει τα συζυγικά του καθήκοντα που υφίστατο κατά το χρόνο τέλεσης του γάμου.
- Η αδικαιολόγητη επί διετία εγκατάλειψη.
- Η αλλαγή της θρησκείας ή του δόγματος.
- Η επίμονη παρεμπόδιση της τεκνογονίας παρά την αντίθετη επιθυμία του άλλου συζύγου.

- Τα γεγονότα που συνθέτουν τους πλείστους από τους λόγους διαζυγίου του Καταστατικού Χάρτη μπορούν, εφόσον συνδεθούν με τον κλονισμό του γάμου, να στοιχειοθετήσουν και το λόγο του ισχυρού κλονισμού. Έτσι, η μοιχεία, η επιβολή της ζωής, η φρενοβλάβια, η τελεσίδικη καταδίκη, η ανικανότητα και η εγκατάλειψη και η παρεμπόδιη τεκνογονίας αφορούν κλονιστικούς λόγους που είτε απόλυτα είτε υπό προϋποθέσεις αντικειμενικά μπορούν να κλονίσουν ένα γάμο. Έτσι αν το αποτέλεσμα των γεγονότων αυτών είναι ο κλονισμός του γάμου τότε το διαζύγιο μπορεί να εκδοθεί για το λόγο του ισχυρού κλονισμού χωρίς να χρειάζεται ο διάδικος να επικαλεστεί τους λόγους διαζυγίου του Καταστατικού Χάρτη. Είναι για το λόγο αυτό που προτιμάται οι αιτήσεις διαζυγίου να στηρίζονται στον λόγο του ισχυρού κλονισμού παρά τους λόγους του Καταστατικού Χάρτη.
- Οι λόγοι αυτοί όμως δεν απαιτούν σύνδεση των περιστατικών που τους προκαλούν με τον κλονισμό του γάμου. Έτσι οι λόγοι αυτοί, παραμένουν σημαντικοί στο βαθμό που ένας σύζυγος ο οποίος είναι ο ίδιος αποκλειστικά υπαίτιος για τον κλονισμό του γάμου και άρα δεν μπορεί να επικαλεστεί το λόγο του ισχυρού κλονισμού επιθυμεί να εξασφαλίσει διαζύγιο.

- Σε ότι αφορά τον λόγο της αλλαγής της θρησκείας 255(θ), αυτός φαίνεται να αντίκειται στο άρθρο 18 του Συντάγματος που κατοχυρώνει τις θρησκευτικές ελευθερίες περιλαμβανομένου του δικαιώματος κάποιου προσώπου να μεταβάλει τη θρησκεία του. Με τον ίδιο τρόπο, η αναφορά στην αδικαιολόγητη διανυκτέρευση της συζύγου ως κατά τεκμήριο θεμελίωσης του λόγου της ασύγγνωστης διαγωγής φαίνεται να είναι αντίθετες προς τις διατάξεις του άρθρου 28 του Συντάγματος που εγγυάται την ίση αντιμετώπιση έναντι του νόμου και απαγορεύει τις διακρίσεις μεταξύ των φύλων. Αυτοί οι δυο λόγοι διαζυγίου συνεπώς φαίνεται να μην έχουν διατηρηθεί από το άρθρο 225.2.B.(α) του Συντάγματος.
- Τέλος ο λόγος της αφάνειας παραμένει σημαντικός αφού στην περίπτωση που χαθούν εντελώς τα ίχνη συζύγου, δεν υπάρχει άλλος τρόπος έκδοσης διαζυγίου παρά μόνο με την επίκληση του λόγου αυτού. Αυτό γιατί η έκδοση διαζυγίου προϋποθέτει την επίδοση της αίτησης στον εναγόμενο. Ακόμα και οι δικονομικές διατάξεις που επιτρέπουν την υποκατάστατη επίδοση αίτησης διαζυγίου (με δημοσίευση για παράδειγμα σε εφημερίδα) απαιτούν όπως αποδειχθεί ότι με υποκατάστατη επίδοση της αίτησης αυτή λογικά αναμένεται ότι θα περιέλθει στη γνώση του εναγόμενου, πράγμα αδύνατο αν τα ίχνη του εναγόμενου έχουν χαθεί εντελώς. Στην περίπτωση αφάνειας, τέτοια επίδοση δεν είναι απαραίτητη, αποτελεί συνεπώς τη μόνη διέξοδο για τη λύση του γάμου στην περίπτωση εξαφάνισης του άλλου συζύγου.

Ειδικές διατάξεις των άρθρων 226 - 232 του Καταστατικού Χάρτη

Άρθρο 226 - Αναφορικά με του λόγους της Καταδίκης σε Επταετή Φυλάκιση και (225(ε)) και Αφάνειας (225(στ))

Αίτηση για λύση του γάμου για το λόγο της καταδίκης σε επταετή φυλάκιση θα πρέπει να καταχωρηθεί τουλάχιστον δυο χρόνια μετά την καταδίκη ενώ για το λόγο της αφάνειας τουλάχιστον τρία χρόνια μετά την εξαφάνιση.

Άρθρο 227 - Αναφορικά με την Επιβουλή της Ζωής (225(γ))

Η αίτηση που στηρίζεται στο λόγο της Επιβουλής της Ζωής είναι απαράδεκτη αν μετά τα γεγονότα στα οποία αναφέρεται η αίτηση εξακολούθησε η ομαλή συζυγική συμβίωση ή πέρασε ένας χρόνος από την επιβουλή.

Άρθρα 228-230 - Εγκατάλειψη (225(η))

Σε περίπτωση που και οι δυο σύζυγοι εργάζονται και εξασφαλίζουν τα αναγκαία για τη συντήρησή τους, δεν δικαιολογείται η εγκατάλειψη του τόπου διαμονής για τη δημιουργία εργασίας αλλού χωρίς τη συγκατάθεση και των δυο συζύγων. Αν μόνο ο ένας εργάζεται, δεν δικαιολογείται η εγκατάλειψη του τόπου διαμονής για σκοπούς εγκατάστασης αλλού για επαγγελματικούς λόγους παρά μόνο αν πρόκειται για αναγκαστική μετάθεση ή αν δεν υπάρχει η δυνατότητα ικανοποιητικής απασχόλησης στον τόπο διαμονής ενώ υπάρχει τέτοια δυνατότητα στο χώρο μετάβασης. Δεν επιτρέπεται επίσης η μετακίνηση εκτός Κύπρου χωρίς τη συγκατάθεση και των δυο μερών.

Άρθρο 231 - Αναφορικά με τη Μοιχεία (225(α))

Η αίτηση που στηρίζεται στη μοιχεία απορρίπτεται αν αποδειχτεί συναίνεση του άλλου συζύγου ή αν μετά τη διαπίστωση της μοιχείας οι σύζυγοι εξακολούθησαν την έγγαμη συμβίωση.

Άρθρο 232

Αίτηση διαζυγίου δεν είναι αποδεκτή για οποιοδήποτε λόγο αν μετά τα γεγονότα που την στηρίζουν οι σύζυγοι συμφιλιώθηκαν. Σε περίπτωση όμως που ζητηθεί διαζύγιο για νέους λόγους που συνέβηκαν μετά τη συμφιλίωση μπορεί ταυτόχρονα να γίνει επίκληση των γεγονότων που προηγήθηκαν της συμφιλίωσης.

ΟΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΓΑΜΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ 2003

«27. (1) Γάμος δύναται να λυθεί με δικαστική απόφαση, που απαγγέλλεται:

(α) καθόσον αφορά γάμο που τελείται δυνάμει των διατάξεων του παρόντος Νόμου, και πολιτικό γάμο μέσα στην έννοια της παραγράφου (β) του εδαφίου (1) του άρθρου 17, από Οικογενειακό Δικαστήριο σε αγωγή διαζυγίου που καταχωρείται στο εν λόγω Δικαστήριο·

(β) καθ' όσον αφορά πολιτικό γάμο, για τη λύση του οποίου έχει δικαιοδοσία οικογενειακό δικαστήριο που καθιδρύεται δυνάμει των περί Οικογενειακών Δικαστηρίων (Θρησκευτικές Ομάδες) Νόμων του 1994 έως 1998, από το εν λόγω οικογενειακό δικαστήριο σε αγωγή διαζυγίου που εγείρεται σ' αυτό.

(2) Οι αναφερόμενοι στο εδάφιο (1) γάμοι δύνανται να λυθούν με αγωγή διαζυγίου εκατέρου των συζύγων, όταν οι μεταξύ των συζύγων σχέσεις έχουν κλονισθεί τόσο ισχυρά για λόγο που αφορά το πρόσωπο του εναγομένου ή και των δύο συζύγων, ώστε βάσιμα να είναι αφόρητη για τον ενάγοντα η εξακολούθηση της έγγαμης σχέσης, ή, καθ' όσον αφορά τους ανήκοντες στην Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία, και για οποιοδήποτε άλλο λόγο που επιτρέπεται δυνάμει της παραγράφου 2B του Άρθρου 111 του Συντάγματος:

Νοείται ότι, καθ' όσον αφορά γάμο που εμπίπτει στις διατάξεις της παραγράφου (β) του εδαφίου (1), αυτός δύναται να λυθεί και για οποιοδήποτε άλλο λόγο που προβλέπεται στους περί Οικογενειακών Δικαστηρίων (Θρησκευτικές Ομάδες) Νόμους του 1994 έως 1998.

(Άρθρο 27, συνέχεια ...)

(3) Για τους σκοπούς του εδαφίου (2):

(α) εκτός αν ο εναγόμενος αποδείξει το αντίθετο, τεκμαίρεται ότι οι σχέσεις μεταξύ των συζύγων έχουν κλονισθεί και ότι είναι αφόρητη για τον ενάγοντα η εξακολούθηση της έγγαμης σχέσης για λόγο που αφορά το πρόσωπο του εναγόμενου όπως απαιτεί το εδάφιο, σε περίπτωση διαγαμίας ή μοιχείας ή εγκατάλειψης του ενάγοντα, ή επιβουλής της ζωής του από τον εναγόμενο ή άσκησης βίας εναντίον του από τον εναγόμενο κατά την έννοια που αποδίδεται στον όρο 'βία' δυνάμει του περί Βίας στην Οικογένεια (Πρόληψη και Προστασία Θυμάτων Νόμου·

(β) ο κλονισμός των σχέσεων μεταξύ των συζύγων κατά τα διαλαμβανόμενα στο παρόν εδάφιο τεκμαίρεται αμάχητα, εφόσον οι σύζυγοι βρίσκονται σε διάσταση επί τέσσερα τουλάχιστον χρόνια, και το διαζύγιο δύναται να εκδοθεί έστω και αν ο λόγος του κλονισμού αφορά το πρόσωπο του ενάγοντα. Η συμπλήρωση του χρόνου διάστασης δεν εμποδίζεται από μικρές διακοπές που έγιναν ως προσπάθεια αποκατάστασης των σχέσεών των και οι οποίες δεν υπερβαίνουν τους έξι μήνες.

(Άρθρο 27, συνέχεια ...)

(4) Εκτός αν για ορισμένους γάμους προνοούνται σε άλλους νόμους άλλοι λόγοι για τη λύση τους, γάμος δύναται να λυθεί με διαζύγιο για τους πιο κάτω λόγους:

(α) αλλαγής φύλου του εναγόμενου, ή εγκατάλειψης του ενάγοντα ή επιβουλής της ζωής του από τον εναγόμενο·

(β) τεκμαίρεται αμάχητα ότι οι σχέσεις μεταξύ των συζύγων έχουν κλονισθεί και ότι είναι αφόρητη για τον ενάγοντα η εξακολούθηση της έγγαμης σχέσης για λόγο που αφορά το πρόσωπο και των δύο συζύγων όπως απαιτεί το εδάφιο (2), εφόσον οι σύζυγοι βρίσκονται σε διάσταση επί τέσσερα τουλάχιστον χρόνια. Η συμπλήρωση του χρόνου διάστασης δεν εμποδίζεται από μικρές διακοπές που έγιναν ως προσπάθεια αποκατάστασης των σχέσεων ανάμεσα στους συζύγους και οι οποίες στο σύνολό τους δεν υπερβαίνουν τους έξι μήνες.

(5) Ο θάνατος του ενός των συζύγων επιφέρει λύση του γάμου.»

Ο περί Οικογενειακών Δικαστηρίων (Θρησκευτικές Ομάδες) Νόμος του 1994 - 87(Ι)/1994

Οι λόγοι διαζυγίου αναφέρονται στο Παράρτημα Α του Νόμου και είναι οι ακόλουθοι:

«(α) Οποιοσδήποτε λόγος δυνάμενος να επηρεάσει το κύρος του γάμου σύμφωνα με τον εκκλησιαστικό νόμο της θρησκευτικής ομάδας στην οποία οι σύζυγοι ανήκουν

(β) μοιχεία διαπραχθείσα από τον άλλο σύζυγο

(γ) επανειλημμένη άσκηση βίας εκ μέρους του εναγόμενου. Ως άσκηση βίας λογίζεται κάθε πράξη η οποία ασκείται εναντίον του άλλου συζύγου ή τέκνων του και η οποία δυνατό να έχει ως αποτέλεσμα το σοβαρό κλονισμό της φυσικής ή ψυχικής υγείας του θύματος

(δ) τελεσίδικη καταδίκη συζύγου σε φυλάκιση πέραν της επταετίας σε σχέση με οποιοδήποτε ποινικό αδίκημα ή σε φυλάκιση έξι μηνών για αδίκημα άσκησης βίας εναντίον του ενάγοντος

(ε) αφάνεια του άλλου συζύγου

(στ) αδικαιολόγητη εγκατάλειψη του ενάγοντος για περίοδο πέραν των δύο ετών:

Νοείται ότι επανειλημμένες μακρές αδικαιολόγητες εγκαταλείψεις οι οποίες, όταν αθροιστούν, υπερβαίνουν τη διετία σε περίοδο 4 ετών συνιστούν λόγο διαζυγίου

(ζ) ανικανότητα ενός εκ των συζύγων προς εκτέλεση των συζυγικών καθηκόντων η οποία υφίστατο κατά τη σύναψη του γάμου και η οποία παρατείνεται για έξι μήνες και υφίστατο κατά την έγερση της αγωγής:

Νοείται ότι δε χωρεί λόγος διαζυγίου στην περίπτωση κατά την οποία ο ενάγων γνώριζε για την ανικανότητα του άλλου συζύγου πριν από τη σύναψη του γάμου

(η) επίμονη παρεμπόδιση της τεκνογονίας παρά την αντίθετη επιθυμία του άλλου συζύγου

(θ) φρενοβλάβεια του ενός συζύγων παρατεινόμενη αδιαλείπτως για τρία χρόνια που καθιστά τη συμβίωση αφόρητη.

(ι) κλονισμός των σχέσεων μεταξύ των συζύγων σε τέτοιο βαθμό, από λόγο που αφορά το πρόσωπο του εναγόμενου ή και των δύο συζύγων, ώστε η εξακολούθηση της έγγαμης σχέσης να είναι ουσιαστικά αφόρητη για τον ενάγοντα.»

Η Συνδιαλλαγή

- Το θέμα ρυθμίζεται από τον περί Απόπειρας Συνδιαλλαγής και Πνευματικής Λύσης του Γάμου Νόμου του 1990 (22/1990)

«3.-(1) Τηρουμένων των διατάξεων του εδαφίου (2), καμιά αγωγή για τη λύση γάμου δεν καταχωρείται, αν δε δοθεί προηγουμένως γνωστοποίηση στον αρμόδιο Επίσκοπο σύμφωνα με τον τύπο που εκτίθεται στο Παράρτημα Α.

(2) Οι διατάξεις του εδαφίου (1) δεν εφαρμόζονται, αν ο επικαλούμενος με την αγωγή λόγος για τη λύση του γάμου είναι η αφάνεια ή η φρενοβλάβεια του άλλου συζύγου.

.....

5. Ο Επίσκοπος δίνει στους συζύγους βεβαίωση σύμφωνα με τον τύπο που καθορίζεται στο Παράρτημα Β, τόσο στην περίπτωση που έγινε προσπάθεια για συνδιαλλαγή και αυτή πέτυχε ή απέτυχε, όσο και στην περίπτωση που δεν έγινε τέτοια προσπάθεια.

.....

6. Μετά την παρέλευση τριών μηνών από τη λήψη της γνωστοποίησης από τον Επίσκοπο η προσπάθεια συνδιαλλαγής θεωρείται ότι απέτυχε, αν στο μεταξύ δεν έχει εκδοθεί η προβλεπόμενη από το άρθρο 5 βεβαίωση, και καθένας από τους συζύγους δικαιούται να εγείρει την αγωγή για τη λύση του γάμου ενώπιον Οικογενειακού Δικαστηρίου.»

Ο Ανδρέας και η Βάσω είναι και οι δυο Κύπριοι Έλληνες Ορθόδοξοι και μόνιμοι κάτοικοι Κύπρου. Γνωρίστηκαν κατά τη διάρκεια των σπουδών τους και παντρεύτηκαν το 2002 στη Λευκωσία με πολιτικό γάμο. Το 2004, μετά το τέλος των σπουδών τους, τέλεσαν θρησκευτικό γάμο στον Ιερό Ναό Φανερωμένης στη Λευκωσία σύμφωνα με τους κανόνες και τα δόγματα της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας. Οι σχέσεις τους αρχικά ήταν καλές αλλά σταδιακά άρχισαν να αποξενώνονται και να έχουν πολύ περιορισμένη επικοινωνία. Τον Ιανουάριο 2010 ο Ανδρέας παραδέχεται στη Βάσω ότι έχει δημιουργήσει δεσμό με άλλη γυναίκα οπότε η Βάσω λέει στον Ανδρέα ότι θέλει να χωρίσει και από τότε κοιμάται στουπνοδωμάτιο των ξένων. Η Βάσω όμως συνεχίζει να καθαρίζει το σπίτι, να πλένει τα ρούχα του Ανδρέα και να μαγειρεύει άνκαι ο κάθε ένας τρώει στο δωμάτιο του. Τελικά τα Ιούνιο 2010 η Βάσω φεύγει από το σπίτι και εγκαθίσταται στο σπίτι των γονέων της. Λίγες εβδομάδες αργότερα ο Ανδρέας διαπιστώνει ότι η Βάσω διατηρεί δεσμό με τον Γιώργο και πληροφορείται ότι η Βάσω είχε δημιουργήσει το δεσμό αυτό από το 2009. Ο Γιώργος είναι Μάρτυρας του Ιεχωβά και ο Ανδρέας έχει πληροφορηθεί ότι η Βάσω από τις αρχές του 2011 έχει ενταχθεί στην εκκλησία αυτή. Ακολουθεί μια συνάντηση μεταξύ του Ανδρέα και της Βάσως όπου ο Ανδρέας ζητά εξηγήσεις από τη Βάσω για τη σχέση της με τον Γιώργο και η συζήτηση εξελίσσεται σε καυγά οπότε η Βάσω χαστουκίζει τον Ανδρέα στο πρόσωπο.

Συμβουλευέστε τον Ανδρέα ο οποίος επιθυμεί να λύσει το γάμο του.